

Narkotikatestning i arbetslivet

Social- och
hälsovårdsministeriet

Social- och hälsovårdsministeriets
PUBLIKATIONER | 2024:15

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2024:15

Narkotikatestning i arbetslivet

Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen,
Arto Teronen, Anni Pietarinen

Social- och hälsovårdsministeriet Helsingfors 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Social- och hälsovårdsministeriet
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-7171-4
ISSN pdf: 1797-9854

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten
Helsinki 2024 Finland

Narkotikatestning i arbetslivet

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2024:15

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Författare Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen, Arto Teronen, Anni Pietarinen

Språk Finska **Sidantal** 61

Referat

Denna anvisning om narkotikatestning i arbetslivet ersätter den år 2006 publicerade anvisningen.

Lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004) reviderades 2004. Till lagen fogades bestämmelser om arbetsgivarens rätt att behandla uppgifter om arbetssökandes och arbetstagares narkotikabruk. Samtidigt fogades till lagen om företagshälsovård (1383/2001) bestämmelser om utförande av narkotikatest inom företagshälsovården och om arbetsgivarens skyldighet att utarbeta ett skriftligt antidrogprogram. Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester (218/2005) innehåller bestämmelser om det praktiska genomförandet av narkotikatester. Under de senaste åren har det till dessa lagar fogats kompletteringar och preciseringar.

I denna anvisning ges en beskrivning av god praxis för narkotikatestning i arbetslivet. De instruktioner som i den tidigare anvisningen har varit oklara eller bristfälliga har förtydligats och kompletterats. Dessutom har man beaktat de lagstiftningsändringar som har gjorts efter att den föregående anvisningen har publicerats. Syftet med anvisningen är att säkerställa att processen för narkotikatestning genomförs i enlighet med lagstiftningen och att man får en tillförlitlig bild av den testade personens eventuella narkotikabruk. Samtidigt är syftet att säkerställa att integritetsskyddet och andra grundläggande rättigheter för den som testas beaktas.

Nyckelord vårdhänvisning, narkotika, anvisning, testning, arbetsliv, företagshälsovård

ISBN PDF 978-952-00-7171-4

ISSN PDF 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7171-4>

Huumausainetestaus työelämässä

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2024:15

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Tekijä/t Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen, Arto Teronen, Anni Pietarinen

Kieli Suomi Sivumäärä 61

Tiivistelmä

Huumausainetestaus työelämässä -ohje korvaa vuonna 2006 julkaistun samannimisen ohjeen.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annettu laki (759/2004) uudistui vuonna 2004. Lakiin lisättiin säännökset työnantajan oikeudesta käsitellä työnhakijoiden ja työntekijöiden huumausaineiden käyttöä koskevia tietoja. Samalla työterveyshuoltolakiin (1383/2001) lisättiin säännökset huumausainetestien tekemisestä työterveyshuollossa ja työnantajan velvollisuudesta laatia yhteistyössä henkilöstön kanssa kirjallinen päihdeohjelma. Työterveyshuoltolain nojalla on annettu valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005), jossa säädetään huumausainetestien käytännön toteuttamisesta. Viime vuosina kyseisiin lakeihin on tehty lisäyksiä ja täsmennyksiä.

Tässä ohjeessa on kuvattu hyvät menettelytavat huumausainetestaukseen työelämässä. Ohjeeseen on selkeytetty ja täydennetty edellisessä ohjeessa epäselviksi tai puutteelliseksi jääneitä ohjeistuksia ja siinä on huomioitu edellisen ohjeen jälkeen tehdyt lainsäädäntömuutokset. Ohjeen tarkoitus on varmistaa, että huumausaineiden testausprosessi kokonaisuudessaan suoritetaan säädösten mukaisesti ja saadaan mahdollisimman luotettava kuva testattavan huumausaineiden käytöstä. Samalla tarkoituksena on varmistaa, että testattavan yksityisyyden suoja sekä muut perusoikeudet huomioidaan asianmukaisesti.

Asiasanat hoitoonohjaus, huumausaineet, ohjeet, testaus, työelämä, työterveys

ISBN PDF 978-952-00-7171-4

ISSN PDF 1797-9854

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7171-4>

Drug testing in working life

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2024:15

Publisher Ministry of Social Affairs and Health

Author(s) Sirpa Mykkänen, Sari Wuolijoki, Elina Kotovirta, Kimmo Tarvainen, Arto Teronen, Anni Pietarinen

Language Finnish **Pages** 61

Abstract

These guidelines for drug testing in working life replace the guidelines published in 2006.

The Act on the Protection of Privacy in Working Life was reformed in 2004. The reformed Act (759/2004) incorporated provisions on the employer's right to process information on jobseekers and employees' drug use. At the same time, provisions were added to the Health Care Act (1383/2001) regarding drug testing in occupational healthcare and the employer's obligation to draw up, a written substance abuse programme. The Government Decree on Drug Testing (218/2005) lays down provisions on the practical implementation of drug testing. In recent years, additions and clarifications have been made to the two Acts in question.

These guidelines describe good practices for drug testing in working life. They clarify and supplement unclear or insufficient guidance in the previous guidelines, as well as take into account the legislative amendments that have been made since the issue of the previous guidelines. The purpose of these guidelines is to ensure that the drug testing process is carried out in accordance with the relevant statutes and that it gives as reliable a picture of the tested person's drug use as possible. The guidelines also aim to ensure that due consideration is given to the protection of privacy of the person being tested and to the person's other fundamental rights.

Keywords referral to treatment, drugs, guidelines, testing, working life, occupational healthcare

ISBN PDF 978-952-00-7171-4 **ISSN PDF** 1797-9854

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7171-4>

Innehåll

Förord	8
1 Allmänt	10
1.1 Inledning.....	10
1.2 Anvisningens syfte och definitioner.....	11
1.3 Centrala ändringar i anvisningen.....	11
2 Lagstiftning om narkotikatestning	13
2.1 Lagen om integritetsskydd i arbetslivet.....	13
2.2 Lagen om företagshälsovård.....	15
2.3 Tjänstemanna- och tjänsteinnehavarlagstiftningen.....	16
2.4 Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester.....	17
3 Antidrogprogram och vårdhänvisningsåtgärder	18
4 Undersökningsremiss	21
5 Prover i anslutning till narkotikatestning	23
5.1 Provtagning och behandling av prov.....	23
5.2 Val av provtyp.....	24
6 Kvalitetskrav på laboratorierna	26
6.1 Allmänt.....	26
6.2 Kvalitetsbedömning och spårbarhet.....	26
6.3 Kvalitetskontroll.....	27
6.3.1 Kalibratorer och kontroller.....	27
6.3.2 Första analys av ett prov.....	27
6.3.3 Verifikation av ett positivt testresultat genom en kromatografisk-masspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod.....	28
6.4 Laborariepersonal.....	28
6.4.1 Ansvarig person/Laborariechef.....	29
6.4.2 Auktoriserad undersökare.....	29
6.4.3 Laborarieanalytiker.....	29
6.4.4 Övrig personal.....	29
6.4.5 Kvalitetsansvarig.....	29
6.4.6 Tekniskt ansvarig/metodansvarig.....	30
6.5 Säkerheten i laboratorierna.....	30

7	Förfaringssätt vid laboratoriet i anslutning till narkotikatestning	31
7.1	Ankomst av prover till laboratoriet och hantering av dem.....	31
7.2	Kontrolltestning av urin.....	31
7.2.1	Mätning av pH.....	32
7.2.2	Kreatininbestämning.....	32
7.2.3	Nitritbestämning.....	32
7.3	Första analys av ett prov.....	32
7.4	Verifikation av positivt testresultat.....	33
7.5	Åtgärder vid laboratoriet med anledning av ett verifierat positivt testresultat.....	33
7.6	Förvaring av prov.....	34
7.7	Underleveranser.....	34
8	Tolkning av testresultatet	35
9	Meddelande av testresultatet till den som testas	37
10	Intyg som utfärdas på basis av narkotikatest	38
10.1	Intyg enligt lagen om integritetsskydd i arbetslivet	38
10.2	Intyg enligt lagen om företagshälsovård	39
11	Kostnader för narkotikatester	41
12	Bestridande av testresultatet	42
13	Journalhandlingar och förvaring av dem	43
13.1	Registrering av uppgifter i anslutning till narkotikatestning.....	43
13.2	Bevarande av handlingar.....	43
14	Kontroll	45
	Bilaga A	46
	Bilaga B	48
	Bilaga D	50
	Bilaga E	54
	Bilaga F	55
	Bilaga G	56
	Bilaga H	58
	Bilaga I	60
	Bilaga J	61

Förord

Denna anvisning om narkotikatestning i arbetslivet ersätter den år 2006 publicerade anvisningen med samma namn.

Lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004) reviderades 2004. Till lagen fogades en bestämmelse om behandling av uppgifter om narkotikabruk. I samband med lagreformen i fråga fogades till lagen om företagshälsovård en bestämmelse om narkotikatest inom företagshälsovården och arbetsgivarens skyldighet att göra upp ett skriftligt antidrogprogram. Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester har utfärdats med stöd av lagen om företagshälsovård. Under de senaste åren har bestämmelserna i dessa lagar kompletterats och preciserats.

Bestämmelserna har förtydligat praxisen i arbetslivet. Narkotikatestningen har förenhetligats genom lagstiftning och de testade personernas ställning har förtydligats. Lagstiftningen innehåller bestämmelser om grunderna och förutsättningarna för narkotikatest. Målet med lagstiftningen är på det hela taget en drogfri arbetsplats.

Yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och laboratoriepersonal som deltar i utförandet av testerna ska utföra narkotikatester med iakttagande av god yrkessed och med tillförlitliga metoder. Syftet är att uppgifterna från narkotikatesterna ska vara så tillförlitliga och felfria som möjligt och att integritetsskyddet och övriga grundläggande fri- och rättigheter för den person som testas ska beaktas på behörigt sätt.

I den här anvisningen redogörs för bestämmelserna om narkotikatestning och den praktiska tillämpningen för dem som deltar i narkotikatestningen. I anvisningen beaktas de lagstiftningsändringar som trätt i kraft efter att den föregående anvisningen publicerades och preciseras de anvisningar som var oklara i den tidigare anvisningen. Till anvisningen har också fogats ett nytt kapitel som behandlar dokumentation och förvaring av patientuppgifter i anslutning till narkotikatestning. Vi hoppas att anvisningen är till nytta för dem som använder den.

Anvisningen har beretts under ledning av social- och hälsovårdsministeriet. I samband med beredningen har arbets- och näringsministeriet, dataombudsmannens byrå och delegationen för företagshälsovård hörts. Anvisningen har beretts av en arbetsgrupp som består av rättskemist Sirpa Mykkänen från Institutet för hälsa och välfärd, specialistläkare Sari Wuolijoki från Arbetshälsainstitutet samt konsultativ tjänsteman Elina Kotovirta, medicinalråd Kimmo Tarvainen, tillsynsdirektör Arto Teronen och regeringssekreterare Anni Pietarinen från social- och hälsovårdsministeriet.

Helsingfors 13.5.2024

1 Allmänt

1.1 Inledning

Lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004) trädde i kraft 2004. Lagen innehåller bestämmelser om arbetsgivarens rätt att behandla uppgifter om användningen av narkotika hos en arbetssökande och arbetstagare som valts till uppgiften, om de förutsättningar som föreskrivs i lagen uppfylls. Samtidigt fogades till lagen om företagshälsovård (1383/2001) bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att i samarbete med personalen utarbeta ett skriftligt antidrogprogram som innehåller arbetsplatsens allmänna mål och den praxis som iakttas för att förhindra droganvändning och hänvisa personer med drogproblem vidare till vård. Lagen om företagshälsovård innehåller också bestämmelser om narkotikatest och ersättning för kostnaderna för testerna. Även i samarbetslagstiftningen infördes bestämmelser enligt vilka de arbetsuppgifter där ett intyg över narkotikatest begärs eller förutsätts ska behandlas i ett samarbetsförfarande. I anslutning till lagen om integritetsskydd i arbetslivet utfärdade statsrådet med stöd av bestämmelsen om bemyndigande i lagen om företagshälsovård en förordning om utförande av narkotikatester (218/2005), där det föreskrivs om det praktiska utförandet av tester, det vill säga provtagning och analys av narkotikatester samt tolkning av testresultaten.

Terminologin i lagen om integritetsskydd i arbetslivet ändrades 2018 i samband med att lagen om företagshemligheter (595/2018) stiftades. Lagen om företagshälsovård ändrades 2022, då lagen förtydligades i fråga om samarbetsförfarandet. Lagen har också kompletterats med ett förtydligande om vilka arbetsuppgifter som ska behandlas i samarbetsförfarandet innan antidrogprogrammet godkänns. Samarbetslagen reviderades 2021.

Uppgifter om narkotikatestning av en arbetssökande och arbetstagare är enligt Europeiska unionens allmänna dataskyddsförordning (EU) 2016/679 (nedan dataskyddsförordningen) personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter och för vilka det ska finnas en grund som berättigar till behandling. I lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) som trädde i kraft i början av 2024 regleras registreringen av patientuppgifter – som även inkluderar uppgifter om narkotikatestning – samt bevarande av journalhandlingar.

I denna anvisning ges en beskrivning av god praxis för narkotikatestning i arbetslivet. De instruktioner som i den tidigare anvisningen var oklara eller bristfälliga förtydligas och kompletteras. Dessutom beaktas de lagstiftningsändringar som har gjorts efter att den föregående anvisningen har publicerats. Anvisningen grundar sig på allmänna internationella principer och har utarbetats med beaktande av ovan nämnda författningar.

Anvisningen riktar sig i första hand till yrkesutbildade personer inom företagshälsovården, men den kan också vara till nytta för arbetsgivare, arbetstagare och arbetssökande.

1.2 Anvisningens syfte och definitioner

Syftet med anvisningen är att säkerställa att hela processen för narkotikatestning genomförs i enlighet med lagstiftningen och att man får en så tillförlitlig bild som möjligt av den testade personens eventuella narkotikabruk. Med hjälp av anvisningen strävar man efter att

- skapa rutiner för narkotikatestning i arbetslivet
- säkerställa att processen för narkotikatestning uppfyller lagens krav
- garantera rättsskyddet för både den som testas och andra parter, samt
- fastställa allmänna kriterier för kvalitetssäkring som ett externt ackrediteringsorgan (i Finland t.ex. ackrediteringstjänsten FINAS) kan granska vid bedömningen av laboratorier som analyserar prover som tas vid narkotikatestning.

I denna anvisning avses med termen *narkotika* eller *drog* ämnen enligt definitionen i 3 § i narkotikalagen (373/2008). Förteckningar över ämnen, preparat och växter som betraktas som narkotika finns som bilagor till statsrådets förordning om ämnen, preparat och växter som anses som narkotika (543/2008). Förteckningarna inkluderar också många läkemedel, till exempel bensodiazepiner, vars användning utan behörigt recept betraktas som narkotikabruk.

1.3 Centrala ändringar i anvisningen

De instruktioner som i den tidigare anvisningen var oklara eller bristfälliga förtydligas och kompletteras. Dessutom beaktas de lagstiftningsändringar som har gjorts efter att den föregående anvisningen har publicerats.

Anvisningarna för intyg över narkotikatest har preciserats. Till anvisningen har fogats att ett intyg över narkotikatest som utfärdats med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet ska innehålla en utredning om huruvida arbetstagaren har använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar hans eller hennes arbets- eller funktionsförmåga. I den tidigare anvisningen nämndes inget om nedsatt arbets- och funktionsförmåga. Det har lagts till anvisningar om hur arbets- och funktionsförmågan kan bedömas i samband med narkotikatestning och hur bedömningen av arbets- och funktionsförmågan ska beaktas i de olika skedena av testprocessen. Anvisningen har också kompletterats med ett nytt underkapitel som behandlar hur blod- och urinprov lämpar sig för narkotikatester i olika situationer.

Dessutom har det tillfogats anvisningar om inkludering av narkotikatest i obligatoriska och frivilliga hälsoundersökningar samt om intyg som utfärdas på basis av olika undersökningar.

I anvisningen har det också förtydligats att ett intyg över en hälsoundersökning i regel överlämnas till arbetstagaren. Intyget över hälsoundersökning kan lämnas till arbetsgivaren endast i undantagsfall när det är fråga om arbete som medför särskild risk för insjuknande.

I anvisningen betonas dessutom tydligare än tidigare den yrkesutbildade personens prövningsrätt i fråga om huruvida det är nödvändigt att utföra ett narkotikatest under hälsoundersökningen.

Till anvisningen har fogats ett nytt kapitel som behandlar dokumentation och bevarande av patientuppgifter i anslutning till narkotikatestning i enlighet med den nya lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

2 Lagstiftning om narkotikatestning

Narkotikatestning i arbetslivet regleras av flera olika lagar och narkotikatest kan göras med stöd av olika lagar. I det här kapitlet behandlas de centrala bestämmelserna om narkotikatestning i lagen om integritetsskydd i arbetslivet, lagen om företagshälsovård, tjänstemannalagen, lagen om kommunala tjänsteinnehavare och statsrådets förordning om utförande av narkotikatester. I **bilaga A** finns ett sammandrag i tabellform av narkotikatestning i olika situationer.

2.1 Lagen om integritetsskydd i arbetslivet

Narkotikatest kan göras med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet. I lagen om integritetsskydd i arbetslivet föreskrivs om arbetsgivarens rätt att behandla uppgifter om narkotikabruk hos en arbetssökande eller arbetstagare som valts till en uppgift under vissa förutsättningar som hänför sig till arbetsuppgiften. Om dessa förutsättningar uppfylls kan arbetsgivaren också ålägga arbetstagaren att i vissa situationer lämna in ett lagenligt intyg över narkotikatest eller ställa ett intyg över narkotikatest som villkor för att få ett arbete.

Arbetsgivaren får behandla endast sådana testuppgifter om narkotikabruk hos en arbetssökande eller arbetstagare som valts till en uppgift som ingår i ett intyg över narkotikatest som arbetstagaren tillställt arbetsgivaren. Intyget över narkotikatest innehåller en utredning om huruvida den arbetssökande eller arbetstagare som testas har använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar hans eller hennes arbets- eller funktionsförmåga. Arbetsgivaren får inte ta emot andra testuppgifter om arbetstagarens eller arbetssökandens användning av droger.

I 7 § i lagen föreskrivs om förutsättningarna gällande **arbetssökande**, och enligt paragrafen får arbetsgivaren ta emot eller i övrigt behandla uppgifter i intyget över narkotikatest med samtycke av den arbetssökande som valts till ett uppdrag endast då avsikten är att arbetssökanden skall ha sådana arbetsuppgifter som förutsätter noggrannhet, tillförlitlighet, självständig omdömesförmåga eller god reaktionsförmåga och utförandet av arbetsuppgifterna under påverkan av narkotika eller beroende av narkotika kan äventyra till exempel liv, hälsa eller arbetarskyddet eller

andra intressen som definieras närmare i paragrafen. Arbetsgivaren har rätt att med arbetssökandens samtycke behandla uppgifter även i vissa särskilda situationer som nämns i paragrafen.

Bestämmelserna som berör arbetssökande tillämpas också i situationer där arbetstagarens arbetsuppgifter förändras så att de uppfyller ovan nämnda förutsättningar som berör arbetssökande för att arbetsgivaren ska ha rätt att behandla uppgifter i intyget över narkotikatest.

I 8 § i lagen föreskrivs om förutsättningarna gällande **arbetstagare**, och enligt paragrafen kan arbetsgivaren förplikta arbetstagaren att medan arbetsavtalsförhållandet pågår visa upp ett intyg över narkotikatest, om arbetsgivaren har grundad anledning att misstänka att arbetstagaren är narkotikapåverkad i arbetet eller är beroende av narkotika och, om testning är nödvändig för att utreda hans eller hennes arbets- och funktionsförmåga och arbetstagaren har ett arbete som kräver särskild noggrannhet, tillförlitlighet, självständig omdömesförmåga eller god reaktionsförmåga och det, om arbetsuppgifterna utförs under narkotikapåverkan eller vid narkotikaberoende, allvarligt äventyrar bland annat arbetstagarens eller andras liv, hälsa eller arbetarskydd eller allvarligt kan äventyra andra intressen som fastställts i paragrafen.

Förutsättningarna för att begära ett intyg under anställningsförhållandet är klart strängare än vid anställning.

Enligt lagen om företagshälsovård ska arbetsgivaren ha ett skriftligt antidrogprogram om en arbetssökande eller arbetstagare ska genomgå ett narkotikatest. Innan programmet godkänns ska arbetsgivaren och personalen enligt samarbetslagstiftningen behandla de arbetsuppgifter i fråga om vilken arbetssökanden eller arbetstagaren antingen är skyldig att lämna intyg över narkotikatest till arbetsgivaren eller på grundval av sitt samtycke kan lämna intyg över narkotikatest till arbetsgivaren. I andra företag och offentligrättsliga sammanslutningar än sådana som omfattas av samarbetslagstiftningen ska arbetsgivaren före beslutsfattandet bereda arbetstagarna eller deras representanter tillfälle att bli hörda om de uppgiftsspecifika grunderna för narkotikatest.

Arbetsgivaren ska i samband med ansökningsförfarandet redan innan arbetsavtal ingås underrätta arbetssökanden eller innan arbetsvillkoren ändras underrätta arbetstagaren om att det är fråga om en uppgift där det av den som blir vald begärs ett intyg över narkotikatest eller på basis av vilken arbetsgivaren ämnar förplikta arbetstagaren att visa upp ett intyg över narkotikatest i enlighet med 8 §.

En närmare redogörelse av bestämmelserna i 7 och 8 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet finns till exempel i arbets- och näringsministeriets broschyr om lagen om dataskydd i arbetslivet (Työelämän tietosuojalaki), som finns på arbets- och näringsministeriets webbplats.

Över narkotikatest som utförts i situationer som avses i 7 och 8 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet upprättas ett sådant intyg över narkotikatest som avses i 6 § i lagen. I kapitel 10 finns närmare bestämmelser om intygets innehåll och lämnandet av intyget till arbetsgivaren.

2.2 Lagen om företagshälsovård

Ett narkotikatest kan också vara en del av en hälsoundersökning som företagshälsovården utför med stöd av lagen om företagshälsovård. Med stöd av hälso och sjukvårdslagen kan obligatoriska och frivilliga hälsoundersökningar genomföras. Obligatoriska hälsoundersökningar görs för att utreda arbetstagarens hälsa i sådant arbete eller sådan arbetsmiljö som medför särskild risk för insjuknande eller för att utreda arbetstagarens arbets- eller funktionsförmåga på grund av krav som beror på arbetet och som riktar sig mot hälsan. Enligt 13 § i lagen om företagshälsovård får en arbetstagare inte utan grundad anledning vägra delta i en sådan hälsoundersökning.

När det är fråga om en hälsoundersökning som görs på grund av krav som beror på arbetet och som riktar sig mot hälsan kan det till exempel vara fråga om ett säkerhetskritiskt arbete där arbetstagarens lämplighet för uppgiften i fråga förutsätter att han eller hennes arbets- och funktionsförmåga utreds. Om man inkluderar ett narkotikatest i en sådan hälsoundersökning ska det vara nödvändigt att undersöka användningen av droger med tanke på arbetstagarens utförande av arbetsuppgifterna. En läkare eller av en hälsovårdare som är förtrogen med narkotikatestning fastställer huruvida det är nödvändigt att utföra ett narkotikatest. För narkotikatestet krävs alltid samtycke av den som ska testas.

Om en hälsoundersökning görs för att bedöma lämpligheten för arbete som medför särskild risk för insjuknande, bedöms lämpligheten i förhållande till den kända exponeringen. En del hälsoundersökningar som görs på grund av särskild risk för insjuknande är sådana där det också är viktigt att bedöma att arbetstagarens funktionsförmåga är tillräcklig för att han eller hon ska kunna förstå och följa anvisningarna för att undvika överdriven exponering. Om man inkluderar ett narkotikatest i en sådan hälsoundersökning ska det vara motiverat att undersöka användningen av droger med tanke på arbetstagarens utförande av arbetsuppgifterna. En läkare

eller av en hälsovårdare som är förtrogen med narkotikatestning fastställer huruvida det är nödvändigt att utföra ett narkotikatest. För narkotikatestet krävs alltid samtycke av den som ska testas.

Även en frivillig hälsoundersökning kan inbegripa ett narkotikatest, om det är nödvändigt för att uppnå syftet med undersökningen. En läkare eller av en hälsovårdare som är förtrogen med narkotikatestning fastställer huruvida det är nödvändigt att utföra ett narkotikatest. För narkotikatestet krävs alltid samtycke av den som ska testas.

I den verksamhetsplan för företagshälsovården som avses i 11 § 1 mom. i lagen om företagshälsovård är det skäl att anteckna att narkotikatest kan utföras med stöd av lagen om företagshälsovård, om det enligt en bedömning av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården är nödvändigt att göra det. En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården kan ta arbetsgivarens syn på behovet av narkotikatest i beaktande. För narkotikatestet krävs alltid samtycke av den som ska testas.

Bestämmelser om intyg som utfärdas på basis av hälsoundersökningar finns i 13 § 3 mom. och 18 § 1 mom. 1 punkten. I intyget över hälsoundersökningen antecknas inte om det i samband med undersökningen har gjorts ett test för att utreda användningen av narkotika. Innehållet i intyget och lämnandet av intyget till arbetsgivaren beskrivs närmare i kapitel 10.

2.3 Tjänstemanna- och tjänsteinnehavarlagstiftningen

Ett narkotikatest kan också vara en del av en hälsoundersökning som utförs med stöd av statstjänstemannalagen (750/1994) eller lagen om tjänsteinnehavare i kommuner och välfärdsområden (304/2003). I fråga om tjänstemän och tjänsteinnehavare kan inlämnande av narkotikaintyg vara en förutsättning för utnämning till en tjänst i de situationer som avses i 7 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet. Dessutom kan en tjänsteman eller tjänsteinnehavare under tjänsteförhållandet åläggas att lämna in ett narkotikaintyg i de situationer som avses i 8 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet.

2.4 Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester

Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester innehåller bestämmelser om det praktiska genomförandet av narkotikatester som utförs med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet, tjänstemanna- och tjänsteinnehavarlagstiftningen och lagen om företagshälsovård. Syftet med statsrådets förordning är att säkerställa att narkotikatestningen i arbetslivet genomförs på det sätt som god företagshälsovårdspraxis och laboratoriernas kvalitetsstandarder förutsätter med beaktande av den testade personens personliga integritet och skyddet för privatlivet samt andra grundläggande fri- och rättigheter. I förordningen föreskrivs om provtagning och analys i samband med narkotikatestning, tolkning av testresultatet, meddelande av testresultatet, bestridande av testresultatet samt förvaring av prov. Bestämmelserna i förordningen beskrivs närmare i kapitel 6 och 7.

3 Antidrogprogram och vårdhänvisningsåtgärder

Syftet med antidrogprogrammet är att förebygga användningen av ämnen som är beroendeframkallande och skadliga för arbetstagarnas hälsa. Sådana ämnen är tobaks- och nikotinprodukter, alkohol, narkotika eller läkemedel eller andra ämnen som används i berusningssyfte. Målet är också att förebygga skadeverkningar av penningsspelning.

Arbetsplatsens antidrogprogram skapar ramar för hur skadeverkningar av alkohol och droger ska behandlas på arbetsplatsen. Antidrogprogrammet gäller också distansarbete. Med hjälp av antidrogprogrammet skapar man tillsammans tydliga spelregler för arbetsplatsen, enligt vilka skadeverkningar av alkohol och droger förebyggs och problem kan åtgärdas beslutsamt i tillräckligt god tid. Antidrogarbetet är en del av ledningen av arbetsplatsen, arbets säkerheten, företagshälsovården och samarbetet. Syftet med antidrogprogrammet är att få arbetsgemenskapen att fundera över användningen av alkohol och droger och bli medveten om eventuella problem samt att vid behov uppmuntra till att söka vård. Det är viktigt att planera och erbjuda förebyggande stöd och stöd i ett tidigt skede.

Enligt 11 § i lagen om företagshälsovård ska arbetsgivaren tillsammans med personalen göra upp ett skriftligt antidrogprogram om en arbetssökande eller arbetstagare ska genomgå ett narkotikatest på basis av lagen om integritetsskydd i arbetslivet. Programmet ska innehålla arbetsplatsens allmänna mål och den praxis som iakttas för att förhindra användning av rusmedel (ämnen som klassificeras som narkotika samt alkohol) och hänvisa personer med rusmedelsproblem vidare till vård.

Antidrogprogrammet är en förutsättning för narkotikatester som utförs med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet, och därför måste programmet vara uppgjort innan narkotikatestning kan inledas med stöd av lagen i fråga. Det är bra att i antidrogprogrammet skriva in principerna för utförande av test enligt lagen om företagshälsovård, även om ett antidrogprogram inte förutsätts för att utföra dessa test. I kapitel 2.2 redogörs närmare för de situationer där narkotikatest kan utföras med stöd av lagen om företagshälsovård. Det rekommenderas att varje arbetsplats gör upp ett antidrogprogram, även om det inte finns behov av drogtest.

Innan arbetsgivaren fattar beslut om innehållet i antidrogprogrammet vid företag och offentligrättsliga samfund som omfattas av samarbetslagstiftningen ska arbetsgivaren och personalen behandla vilka arbetsuppgifter som är sådana som avses i 7 och 8 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet där den arbets sökande eller arbetstagaren är skyldig att antingen under anställningsförhållandet eller vid anställning ge ett intyg över narkotikatest till arbetsgivaren. Arbetsuppgifterna behandlas i en sådan dialog som avses i samarbetslagen (1333/2021) eller i ett samarbetsförfarande enligt lagen om samarbete inom statens ämbetsverk och inrättningar (1233/2013) eller lagen om samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare i kommuner och välfärdsområden (449/2007).

I andra företag och offentligrättsliga sammanslutningar än sådana som omfattas av samarbetslagstiftningen ska arbetsgivaren före beslutsfattandet bereda arbetstagarerna eller deras representanter tillfälle att bli hörda om de uppgiftsspecifika grunderna för narkotikatest.

Det är motiverat att i antidrogprogrammet eller i en annan handling som bifogas det anteckna en tillräckligt tydlig beskrivning av de arbetsuppgifter där arbetstagaren eller den arbets sökande som valts till uppgiften antingen är skyldig att under anställningsförhållandet ge eller på basis av sitt samtycke kan ge ett intyg över narkotikatest till arbetsgivaren.

I antidrogprogrammet beskrivs hur chefen kan föra rusmedelsproblemet på tal. I antidrogprogrammet antecknas också förfaringssätt för hur man hänvisar en person till test och hur en arbetstagare som fått resultat av ett positivt resultat i ett narkotikatest i samband med annat än medicinskt bruk ges information om vårdplatser och vårdformer som främjar drogfrihet. I programmet behandlas dessutom bland annat vårdhänvisningsavtal och rehabiliteringsavtal samt förfaringssätt i anslutning till dessa. I programmet beskrivs också hur man ska gå till väga vid misstanke om missbruk hos en person med chefsansvar. Målet är att företagshälsovården bär det övergripande ansvaret i vårdhänvisningsprocessen tillsammans med de samarbetspartner som överenskommit i antidrogprogrammet.

Drogberoende är ett sjukdomsliknande tillstånd som ofta genom riskbruk och skadligt bruk under årens lopp ofta utvecklas till en faktisk sjukdom. Man kan förebygga att beroendet utvecklas till sjukdom genom information, hälsofostran och riktade interventioner i rätt tid. Ju tidigare man ingriper i användningen av rusmedel, desto lättare är det att förebygga uppkomsten av beroende och sjukdom. En tidig metod är att föra oron på tal. Det finns effektiva behandlingar och rehabiliteringsmetoder för beroendesjukdomar. Det bästa resultatet är att söka vård tidigt och på egen

hand och detta kan påverkas genom information och hälsofostran. I arbetsgemenskapen är det viktigt att risken för problem identifieras tidigt och att man förhåller sig aktivt och jämlikt till det.

Information om de skador rusmedel orsakar och vårdmöjligheter ska delas ut på arbetsplatserna. Det rekommenderas att förteckningen över regionala vårdplatser och deras kontaktuppgifter finns på ett ställe där personalen enkelt kan se den, till exempel på arbetsplatsens intranät eller anslagstavla. Informationen och ordnandet av vård och rehabilitering ankommer på de yrkesutbildade personerna inom företagshälsovården.

En process som leder till att arbetsplatserna skapar och uppdaterar sina egna antidrogprogram ökar förutom kunskapen även beredskapen att ingripa i narkotikabruk. Med hjälp av antidrogprogrammet och vid behov med företagshälsovårdens sakkunskap och stöd minskas hälsoproblem och kostnader som orsakas av riskbeteende. En öppen och konstruktiv diskussion är det bästa sättet att föra processen framåt.

Vid utarbetandet av ett antidrogprogram som lämpar sig för organisationens behov kan man utnyttja verktyget för rusmedelsprogram, som ingår i verktygslådan för psykisk hälsa.

- <https://hyvatyo.ttl.fi/sv/verktygslada-for-psykisk-halsa>
- <https://hyvatyo.ttl.fi/sv/verktygslada-for-psykisk-halsa/verktygslada/verktyg-for-rusmedelsprogram>

Också på Arbetarskyddscentralens webbplats finns mer information (på finska) om hur rusmedel påverkar arbetslivet samt material för att utarbeta ett antidrogprogram.

- Arbetarskyddscentralen (ttk.fi)
- <https://ttk.fi/tyoterveysyhteistyo/paihteet-ja-niiden-vaikutukset-tyoelamassa/>
- <https://ttk.fi/julkaisu/tyopaikan-paihdeohjelman-rakentaminen/>

4 Undersökningsremiss

Enligt 4 § 1 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ges en undersökningsremiss för narkotikatest av en läkare eller av en hälsovårdare som är förtrogen med narkotikatestning. Som hälsovårdare som är förtrogen med narkotikatestning betraktas en hälsovårdare som har deltagit i utbildning som social- och hälsovårdsministeriet, Arbetshälsoinstitutet och Institutet för hälsa och välfärd ordnat tillsammans eller i någon annan motsvarande utbildning, där man behandlar lagstiftningen om narkotikatestning, god testpraxis samt upprättandet av intyg.

Om det är fråga om ett test där läkaren utifrån resultatet bedömer den testades arbets- eller funktionsförmåga, rekommenderas det att observationer om den testade antecknas i patientjournalen i samband med remissen. Om man utifrån de observationer som gjorts i samband med remissen misstänker att den som ska testas har använt droger, rekommenderas det att samma läkare som kommer att skriva intyget över testet beslutar vilket eller vilka prov som är ändamålsenliga för att bedöma arbets- och funktionsförmågan hos den person som ska testas. Olika tester behandlas närmare i kapitel 5.2.

Om det finns skäl att misstänka att personen är berusad, ska den som testas genast hänvisas till att lämna ett prov. Vid misstanke om berusning ser arbetsgivaren till att arbetstagaren förs till företagshälsovården för att utföra ett test.

Den som har givit undersökningsremissen ska lämna den som testas en utredning om narkotikatestets syfte och innehåll. Utifrån den utredning som erhålls fattar den som ska testas beslut om huruvida han eller hon samtycker till narkotikatestet. Den som skriver undersökningsremissen ska också informera den som testas om möjligheten att bestrida ett verifierat positivt testresultat. Den som skriver undersökningsremissen antecknar i journalhandlingarna att den som testas har informerats.

I undersökningsremissen antecknas vilken medicinering som den som testas har. Medicineringen under de senaste 14 dyggen antecknas. Även naturläkemedel som den som testas använder antecknas i undersökningsremissen.

Den som testas ska ge sitt skriftliga samtycke till att narkotikatest utförs. Om samtycket finns separat från remissen ska både den som givit remissen och laboratoriet säkerställa att remissen kan kombineras. Den som testas ska också bekräfta att provtagningen har skett på rätt sätt.

I **bilaga B** till denna anvisning finns en modell för undersökningsremiss och i **bilaga C** en modell för samtyckesblankett.

5 Prover i anslutning till narkotikatestning

5.1 Provtagning och behandling av prov

Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester innehåller detaljerade bestämmelser om provtagning och behandling av prov i samband med narkotikatestning. Syftet med bestämmelserna är att få ett tillförlitligt testresultat av rätt person.

Enligt 14 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet kan yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ta prov i anslutning till narkotikatest. Prover kan således tas av personer som avses i 2 § i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994) och som har tillräcklig utbildning, kompetens och yrkesskicklighet för uppgiften. Laboratorierna ska se till att de personer som tar prov får lämplig introduktion i narkotikatestning.

Enligt statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som tar ett prov före provtagningen försäkra sig om identiteten hos den som testas. Provtagningen ska ske i ändamålsenliga lokaler och under övervakade förhållanden och så att integritetsskyddet för den som testas kan garanteras. Provtagningen och behandlingen av provet ska utföras på ett tekniskt tillförlitligt sätt. Detta innebär att

- proverna från olika personer som testats inte kan blandas
- orenheter inte kan hamna i provet, och
- provet inte kan förfalskas.

På grund av dessa omständigheter ska provtagningsutrustningen vara tillverkad, försedd med sigill och förvaras så att eventuell kontaminering förhindras.

När det är fråga om ett urinprov ska man för att säkerställa ett så tillförlitligt testresultat som möjligt säkerställa att provet innehåller färsk urin. I **bilaga D** till denna anvisning finns en beskrivning av provtagningen samt en anvisning för insamling av urin- och blodprov.

Enligt 5 § 3 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska provtagaren dela i prov som tagits av den som testas i ett A-prov och ett B-prov. Proverna ska förses med identifieringsuppgifter och sigill och sändas till ett laboratorium. Den som testas ska ha möjlighet att följa hela provtagningsprocessen på det sätt som beskrivs i bilaga D.

Bestämmelserna om förvaring av prov beskrivs i kapitel 7.6.

5.2 Val av provtyp

Ett blodprov används när man vill utreda användningen av rusmedel och berusning vid tidpunkten i fråga. Vid misstanke om berusning visar blodprovet vilka ämnen som har använts och hur mycket. I blodprovet kan man utreda narkotikahalterna vid undersökningstidpunkten. Utifrån detta kan man bedöma hur stora mängder droger som använts och funktionsförmågan hos den som undersöks.

I urinen syns droger längre än i blodet. Vissa droger kan synas i urinen till och med en månad efter att de använts. Vid misstanke om drogberoende ger ett urinprov information om droganvändning under en längre tid. Utifrån urinprovet kan man inte dra slutsatser om vilka mängder som använts eller tidpunkten för användningen. Således kan man i allmänhet inte utifrån ett urinprov bedöma den testades funktionsförmåga vid provtagningsstidpunkten. Utöver blodprovet är ett urinprov motiverat när det är fråga om utredning av ett eventuellt narkotikaberoende.

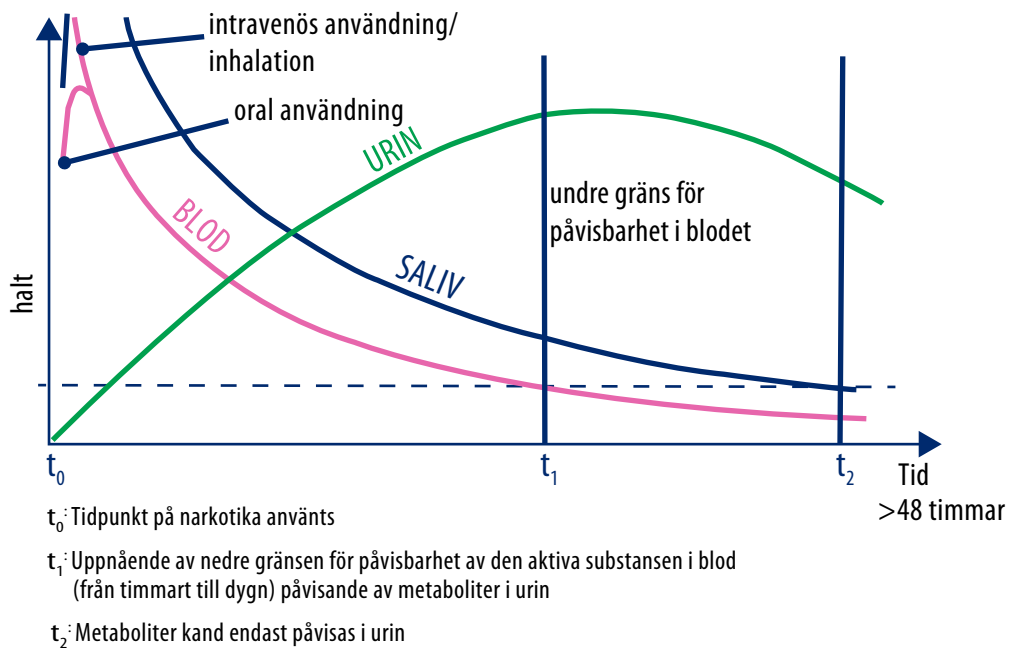
Ett drogtest i rekryteringskedet som utförts med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet kan innefatta blod- eller urinprov eller båda dessa. Ett test som utförts med stöd av lagen under anställningsförhållandet kan innebära antingen ett blodprov eller både blod- och urinprov beroende på om den som testas misstänks vara berusad eller beroende. Vid valet av provtyp ska man beakta att den testades arbets- och funktionsförmåga ska bedömas utifrån resultaten för intyget över narkotikatest.

Ett narkotikatest som utförts vid en obligatorisk hälsoundersökning enligt 13 § i lagen om företagshälsovård kan innefatta blod- eller urinprov eller båda dessa. Hälsoundersökningar som genomförts med stöd av lagen om företagshälsovård behandlas närmare i kapitel 2.2

Saliv- och hårprov undersöks mer sällan än blod- och urinprov. Ett salivprov visar användningen av droger vid tidpunkten i fråga, men anger inga halter. Även testet i salivprovets första skede ska omfattas av ackrediteringen och det ska analyseras i

ett ackrediterat forskningslaboratorium. I ett hårprov syns droganvändning länge. Om håret klipps försvinner narkotika som samlats i ett visst tillväxtskede (håret växer cirka 1 cm i månaden).

Figur 1. Drogernas synlighet som en funktion av tid i olika provmaterial.

I **bilaga A** till denna anvisning presenteras provtagning i olika situationer i tabellform.

6 Kvalitetskrav på laboratorierna

6.1 Allmänt

I 3 § i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester föreskrivs om kvalitetskraven på laboratorier som analyserar prover i samband med narkotikatestning. Enligt bestämmelsen i fråga ska laboratorier som analyserar prover ha tillstånd att utöva laboratorieverksamhet på det sätt som därom särskilt bestäms i hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Dessutom ska laboratorierna vara ackrediterade av FINAS eller ett motsvarande nationellt ackrediteringsorgan i en medlemsstat i Europeiska unionen eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Ett positivt testresultat i den första analysen ska verifieras genom en särskild kromatografisk-masspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod. Narkotikatester, inbegripet snabbtester som eventuellt används vid sådan första analys som avses i 6 § 2 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester, ska omfattas av det ackrediterade behörighetsområdet. Vid ackrediteringen ska standarden SFS-EN 17025:2017 gällande allmänna krav på testnings- och kalibreringslaboratoriernas kompetens eller någon annan motsvarande standard tillämpas. Nämda standard finns tillgänglig hos SFS Finska Standarder rf, som upprätthåller en förteckning över gällande SFS-standarder (sfs@sfs.fi).

Förutom att kvalitetskraven ska uppfyllas ska laboratorier som analyserar prover ha passerkontroll. Utomstående personer får inte ha tillträde till utrymmen där prover eller tillhörande handlingar förvaras. Det ska föras bok över besökare och de får inte lämnas ensamma utan tillsyn i laboratorielokalerna. Laboratoriet ska föra bok över personer som har tillträde till laboratoriets lokaler.

6.2 Kvalitetsbedömning och spårbarhet

Laboratoriet ska delta i externa kvalitetskontrollprogram. Ett utomstående ackrediteringsorgan (i Finland t.ex. ackrediteringstjänsten FINAS) bedömer laboratoriet. Laboratoriet ska visa sin kompetens i de regelbundet återkommande bedömningarna av laboratoriets kvalitetssystem.

Det ackrediterade laboratoriet ska ha ett dokumenterat kvalitetssystem som täcker samtliga delområden i testningsprocessen. Med hjälp av kvalitetssystemet följs laboratoriernas verksamhet och testresultatens riktighet.

Genom kvalitetssystemet säkerställs en tillförlitlig verksamhet vid laboratorierna och testresultatens riktighet. Laboratoriet ska ha anvisningar om provets gång och dess spårbarhet vid laboratoriet. Anvisningarna ska innehålla dokumenteringsanvisningar från registrering av prov till meddelande av testresultat, förvaring och förstöring av dem. Det ackrediterade laboratoriet ska se till att provtagningspersonalen har tillgång till utbildning, anvisningar och rådgivning.

6.3 Kvalitetskontroll

6.3.1 Kalibratorer och kontroller

Kalibratorer eller kontroller som används av laboratoriet ska tillverkas av certifierat referensmaterial eller certifierade kommersiella standardlösningar, ifall sådana finns till förfogande. Laboratoriet ska förvara anteckningarna om testningsprocessen inklusive kalibrator- och kontrolldata. Kalibratorer, kontroller, standarder och reagenser ska vara tillbörligt märkta vad gäller innehåll, halt och datum. Data om kontrollprover ska sparas på ett sätt som gör det lätt att följa upp och tolka kontrollresultaten.

6.3.2 Första analys av ett prov

Minimikrav för första analys av ett prov:

1. Uppföljning av funktionen hos metoden bör ske varje gång i samband med att prover analyseras.
2. Bestämningen ska kalibreras enligt apparattillverkarens rekommendationer.
3. Varje provserie som analyseras ska innehålla både positiv och negativ kontroll samt kontrollprover för varje substansgrupp.
4. Varje serie ska innehålla minst 5 % kontrollprover av den totala provmängden.

6.3.3 Verifikation av ett positivt testresultat genom en kromatografisk-masspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod

Minimikrav för verifikationsanalysen:

1. Apparaterns funktion ska testas varje gång i samband med analysering av prover.
2. Verifikationsanalysen ska utföras som haltbestämning som lägst vid cut-off-gränsen. Cut-off gränsen utgör gränsvärdet för positivt svar. Det är ett slags felriskvärde i motsats till det absoluta nollvärdet. Detta garanterar att felaktiga positiva resultat inte ges. Man måste vara medveten om metoden vid mätning är osäker.
3. Vid bestämning ska en intern standard användas. Användning av deuterade interna standarder rekommenderas.
4. Varje serie ska innehålla negativt kontrollprov (nollprov) och positivt kontrollprov.
5. Resultaten av kontrollproverna ska falla inom ramen för de gränser för godkännande som definieras i kvalitetssystemet.
6. Man bör se till att kontamination inte sker mellan det ena provet och följande prov (carry over).
7. I den masspektrometriska metoden kan en förening verifieras antingen genom användning av SIM-spektra eller fullscan-spektra.
8. I en masspektrometrisk metod rekommenderas identifiering som grundar sig på minst tre diagnostiska joner, och de allmänt förekommande jonerna m/z 58, 86, 91, 105 kan endast användas vid sidan av andra specifika joner.
9. I en masspektrometrisk metod är identifieringskriterierna för en förening: Den absoluta eller relativa retentionstiden ska vara + 2 % av kontrollsubstanten. Det rekommenderas att de relativa andelarna av joner är + 20 % av kontrollsubstanten. När de relativa andelarna av joner är låga, kan ett större intervall tolereras.

6.4 Laboratoriepersonal

Tillräcklig utbildning och erfarenhet hos personalen vid det laboratorium som analyserar provet utgör ett led i tillförlitligheten och kvalitetssäkringen av testresultaten. Utbildning, erfarenhet, orientering och uppgiftsbeskrivning hos laboratoriets personal har införts i laboratoriets personalfiler. Samma person kan verka i fler än

en av nedannämnda uppgifter. Kraven på utbildning för uppgifterna grundar sig på anvisningen *European Guidelines for Workplace Drug Testing in Urine (European Workplace Drug Testing Society, EWDTs, 2022)*.

6.4.1 Ansvarig person/Laboratoriechef

Laboratoriet ska ha en person som har det professionella, organisatoriska, utbildningsmässiga och administrativa helhetsansvaret för narkotikaanalytiken. Denna person ansvarar för den dagliga ledningen av laboratoriet för narkotikatestning. Personen ifråga kan delegera en del uppgifter till någon annan kompetent person vid laboratoriet, men helhetsansvaret för funktionerna ligger hos laboratoriets ansvarige person/chef.

6.4.2 Auktoriserad undersökare

En person som ansvarar för att kontrollera och verifiera relevant information och relevanta resultat av kvalitetskontrollen innan de exakta och tillförlitliga analysresultaten offentliggörs.

6.4.3 Laboratorieanalytiker

Person som ansvarar för de dagliga analyserna.

6.4.4 Övrig personal

Hela personalen ska på ett dokumenterat sätt påvisa tillräcklig utbildning och orientering i sitt arbete innan de beviljas rätt att utföra arbetsuppgifter som hänförs till narkotikatestning.

Dessutom ska behörigheten antecknas i personernas personalfiler.

6.4.5 Kvalitetsansvarig

Den som är kvalitetsansvarig svarar för upprätthållandet och utvecklandet av laboratoriets kvalitetssystem samt för att ackrediteringsorganets krav kontinuerligt uppfylls.

6.4.6 Tekniskt ansvarig/metodansvarig

Den tekniskt ansvarige svarar för laboratoriets analysfunktioner och för att kvalitetsystemets krav kontinuerligt uppfylls i det dagliga arbetet. Den tekniskt ansvarige ska kunna konsultera och handleda personalen i användningen av metoder och utrustning och lösa de problem som uppstår.

6.5 Säkerheten i laboratorierna

Testningslaboratorierna ska ha ett stabilt säkerhetssystem för att säkerställa att obehöriga personer inte får tillträde till laboratorieprocesser eller områden där prover eller upptagningar förvaras på det sätt som anges i standarderna SFS-EN ISO/IEC 17025. Utan ledsagare ska tillträde till dessa skyddade områden begränsas endast till auktoriserade personer. Laboratoriet ska föra bok i vilken det dokumenteras när alla besökare kommer till och lämnar skyddade laboratorieområden. Laboratoriet ska föra bok över all personal som har tillstånd att komma in på skyddade laboratorieområden. Denna förteckning ska kontrolleras och uppdateras regelbundet. Provfaskorna ska förvaras på ett säkert laboratorieområde fram till förstöringsdagen.

7 Förfaringssätt vid laboratoriet i anslutning till narkotikatestning

7.1 Ankomst av prover till laboratoriet och hantering av dem

Vid mottagningen av prover granskar laboratoriepersonalen förpackningen och sigillan samt jämför provernas (A-provets och B-provets) uppgifter med de medföljande undersökningsremisserna. Samtliga motstridigheter mellan provkärlen/rören och informationen i papperen ska observeras, och den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som givit undersökningsremissen ska informeras om dessa. Ringa avvikelser i dokumentationen, till exempel ett litet skrivfel, kan tillåtas utan att analysen avbryts. Det väsentliga är att provet med säkerhet kan identifieras och att det inte har manipulerats. Dessa förfaringssätt ska överenskommas med den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som utfärdat undersökningsremissen till narkotikatest. **Bilaga E** innehåller exempel på avvikelser och fel som kräver åtgärder.

Den första analysen görs av A-provet. Analysprocessen får inte medföra risk för kontaminering av provet.

B-provet förvaras oöppnat. A- och B-proven bör förvaras under samma förhållanden.

7.2 Kontrolltestning av urin

Syftet med kontrolltestning av urin är att påvisa att provet som givits för analysering verkligen är urin och att provet är dugligt. Denna kontrolltestning görs i samband med första analysen. Det finns reagenser och testremsor för påvisande av förfälskning (manipulation). Kontrolltestningen ska omfatta minst mätning av kreatininhalt. Laboratoriet kan också testa pH-värde, nitriter och andra manipulationsämnen. Ifall provet inte uppfyller nedanstående kriterier för kontrolltestning, ska detta meddelas till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som givit remissen.

7.2.1 Mätning av pH

Urinprovet anses vara manipulerat, om urinens pH är under 3 eller över 11.

7.2.2 Kreatininbestämning

Om kreatininresultatet är:

- 2 mmol/l (226 mg/l) eller mindre, rekommenderas mätning av specifik vikt (relativ densitet). Den specifika vikten ska vara över 1.005 kg/l.
- 0,5–2 mmol/l (56–226 mg/l) och specifik vikt över 1.005 kg/l: provet är svagt, men duger för analysering.
- under 0,5 mmol/l (56 mg/l) och specifik vikt under 1.005 kg/l: provet är inte giltigt för analysering. Provet motsvarar inte normal urin.

7.2.3 Nitritbestämning

Om nitrithalten är 500 µg/ml eller större, är provet inte giltigt för analysering.

7.3 Första analys av ett prov

Första analysen av provet utförs med lämplig teknik (**bilaga F**). Metodens funktion ska alltid påvisas genom validering innan den tas i bruk. För samtliga analyserade substanser har fasta gränsvärden för positivt svar (cut-off) angivits i **bilagorna G och H**.

Prover som i första analysen ger negativt resultat och som godkänns vid kontrolltestningen för urin svaras som negativa. Fortsatta analyser görs inte av dessa prover och de kan förstöras. Ifall provet inte genomgår kontrolltestningen för urin, ska orsaken därtill i mån av möjlighet klarläggas.

Om första analysen ger positivt testresultat på någon substans, ska verifikationsanalys utföras på provet.

Vid laboratorierna analyseras proverna vanligtvis i serier. Varje serie ska innehålla tillräckligt med kontrollprover och uppfylla kvalitetssäkringskriterierna.

Den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvård som givit undersökningsremissen för narkotikatest bör informeras om vilka substanser som testas i första analysen samt deras mätkänslighet.

7.4 Verifikation av positivt testresultat

Enligt 6 § 2 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska ett positivt testresultat av A-provet verifieras genom en särskild kromatografisk-masspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod. Verifikationsanalyser utförs som haltbestämning. Gränsvärden för positivt testresultat i verifikationsanalys av narkotika i urin har definierats i **bilaga G**.

Om det görs en första screening av blodproven ska de positiva screeningresultaten säkerställas som haltbestämning med en separat kromatografisk-masspektrometrisk metod. Gränsvärdena för ett positivt testresultat gällande narkotika i urin har definierats i **bilaga H**.

Prover som i verifikationsanalysen visar lägre halt än definierat cut-off-värde svaras som negativa. Prover som givit negativt testresultat kan förstöras. På motsvarande sätt ska prover som visar en halt som är större än eller lika stor som cut-off-värdet svaras som positiva.

7.5 Åtgärder vid laboratoriet med anledning av ett verifierat positivt testresultat

Enligt 6 § 3 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska det över ett verifierat positivt testresultat uppgöras ett analysutlåtande, som ska innehålla

1. provets identifieringsuppgifter,
2. provtagningstidpunkt,
3. rapporteringsdatum,
4. uppgifter om konstaterad narkotika och halten av ämnet,
5. underskrift av den som verifierat testresultatet,
6. den analysmetod som använts, och
7. namnet på det laboratorium som utfört verifikationsanalysen.

Innan ett analysutlåtande som görs upp över ett positivt testresultat sänds från laboratoriet till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som har gett undersökningsremissen för narkotikatest ska en auktoriserad undersökare vid laboratoriet säkerställa testresultatets riktighet. Endast de ämnen som i verifikationsanalysen har konstaterats ge positivt resultat kan redovisas som positiva.

7.6 Förvaring av prov

Statsrådets förordning om utförande av narkotikatester innehåller detaljerade bestämmelser också om förvaring av prov i samband med narkotikatestning.

Enligt 9 § 1 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska ett A-prov som givit ett positivt testresultat bevaras ett år från det att provet togs. Ett A-prov som givit ett positivt testresultat vars riktighet har bestridits på det sätt som anges i 8 § ska likväl bevaras så länge det tar att utreda saken till följd av bestridandet. Bestämmelserna om bestridande av testresultatet i statsrådets förordning beskrivs i kapitel 12.

Enligt 9 § 2 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska ett A-prov som givit ett negativt testresultat förstöras, om det inte av de särskilda grunder som avses i 6 § 2 mom. blir nödvändigt att verifiera testresultatet genom en särskild kromatografisk-masspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod.

Enligt 9 § 3 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska B-provet bevaras lika länge som resterna av A-provet.

7.7 Underleveranser

Det rekommenderas att laboratoriet utför allt laboratoriearbete med egen personal och egen apparatur. Om en underleverantör används under testningsprocessen, ska det laboratorium som fungerar som underleverantör uppfylla kvalitetskraven på laboratorier enligt 3 § i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester. Kvalitetskraven redogörs för i kapitel 3.

Vid överföring av prover och information mellan laboratorier som utför narkotikatestning ska spårbarheten och provernas integritet säkerställas.

8 Tolkning av testresultatet

Under narkotikatestningsprocessen är tolkningen av testresultatet ett centralt skede med tanke på den testade personens rättsskydd, eftersom ett verifierat positivt testresultat inte nödvändigtvis innebär att det upptäckta ämnet härstammar från narkotikabruk eller att den testade personens arbets- och funktionsförmåga har försämrats.

Ett positivt testresultat tolkas av en läkare som är förtrogen med narkotikatestning (Medical Review Officer, MRO). Som en läkare som är förtrogen med narkotikatestning betraktas en sådan läkare som genomgått en utbildning som social- och hälsovårdsministeriet, Arbetshälsoinstitutet och Institutet för hälsa och välfärd gemensamt ordnat eller en motsvarande utbildning som gäller lagstiftningen om narkotikatestning i arbetslivet, farmakologin av narkotiska ämnen, god praxis vid utförande av tester samt deras tolkning och utfärdande av intyg.

Vid tolkningen av testresultatet ska läkaren bedöma huruvida ett verifierat positivt testresultat beror på medicinering som ordinerats den som testats, någon annan godtagbar omständighet eller om det är fråga om användning av narkotika för annat än medicinskt ändamål.

När narkotikatestning utförs med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet antingen vid anställning eller under anställningsförhållandet, ska läkaren tolka om arbetstagaren har använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar hans eller hennes arbets- eller funktionsförmåga. Kravet på att bedöma om resultatet av drogtestet har betydelse för arbetstagarens arbets- eller funktionsförmåga finns med i lagen eftersom vissa narkotika kan synas i tester ännu flera veckor efter att de använts.

Resultatet av drogtestet har en betydande inverkan när man bedömer om drogerna har använts så att de påverkar arbets- eller funktionsförmågan. I bedömningen ska man dock beakta hur länge användningen av droger syns i resultaten från olika prover. För bedömningen kan man också vidta andra åtgärder, till exempel en intervju med den som testas och/eller en klinisk undersökning. I bedömningen av arbets- och funktionsförmågan tar man ställning till personens förmåga att klara av sin

arbetsuppgift, så i bedömningen beaktas kraven för arbetsuppgiften i fråga. Till exempel kan arbete i en säkerhetskritisk bransch ställa särskilda krav på personens arbets- och funktionsförmåga.

I punkt 2.2 i denna anvisning beskrivs närmare när narkotikatestning kan utföras med stöd av lagen om företagshälsovård.

När det är fråga om en bedömning av lämpligheten för ett arbete som medför särskild risk för insjuknande och bedömningen förutsätter ett drogtest eller när man bedömer arbetstagarens lämplighet för arbetet på grund av krav som beror på arbetet och som riktar sig mot hälsan och utredningen av arbetstagarens arbetsförmåga förutsätter ett drogtest, bedömer företagsläkaren utifrån testresultatet om arbetstagaren har använt narkotika för andra än medicinska ändamål och om testresultatet påverkar bedömningen av arbetstagarens lämplighet för arbetet.

När det är fråga om en frivillig hälsoundersökning och bedömningen av hälsan eller arbetsförmågan förutsätter ett drogtest, bedömer företagsläkaren utifrån testresultatet om arbetstagaren har använt narkotika för andra än medicinska ändamål och om testresultatet påverkar bedömningen av arbetstagarens hälsa eller arbetsförmåga.

Vid bedömningen ska läkaren enligt statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ge den som testats möjlighet att lägga fram sin uppfattning om orsakerna till det verifierade positiva testresultatet, om detta inte är uppenbart onödigt. Läkaren konsulterar vid behov den undersökare som ansvarar för analysen vid det laboratorium som utfört analysen eller en sakkunnigläkare som är förtrogen med narkotikatestning.

9 Meddelande av testresultatet till den som testas

Enligt 7 § 3 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som gett undersökningsremissen för narkotikatest underrätta den som testats om ett negativt testresultat. Detta kan göras till exempel per telefon. Om det däremot är fråga om ett verifierat positivt testresultat, ska läkaren enligt 7 § 2 mom. i statsrådets förordning om utförande av narkotikatester underrätta den som testats om testresultatet och samtidigt skriftligen ge honom eller henne testresultatet.

Det bör beaktas att resultaten av ett narkotikatest är uppgifter som gäller hälsotillståndet hos den som testats och som därmed utgör sådana särskilda personuppgifter som avses i dataskyddsförordningen samt sådana sekretessbelagda patientuppgifter som avses i om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården. De ska behandlas på samma sätt som andra uppgifter som gäller hälsotillståndet och personer som behandlar testresultaten får därför inte till exempel avslöja uppgifter om testresultatet till utomstående utan samtycke av den som testats. Konfidentialiteten av testresultaten framhävs också i lagen om integritetsskydd i arbetslivet, som utgår från att den som testats själv tillställer arbetsgivaren ett sådant intyg över narkotikatest som avses i 6 § i lagen i fråga (redogörs närmare i kapitel 2). Likaså är utgångspunkten i lagen om företagshälsovård att den som testats själv lämnar in ett intyg över företagshälsoundersökningen till arbetsgivaren.

10 Intyg som utfärdas på basis av narkotikatest

Innehållet i ett intyg som utfärdas på basis av ett narkotikatest beror på med stöd av vilken lag narkotikatestet har utförts.

10.1 Intyg enligt lagen om integritetsskydd i arbetslivet

När ett narkotikatest har utförts i situationer som avses i 7 och 8 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet upprättas över narkotikatestet ett sådant intyg över narkotikatest som avses i 6 § i lagen. Enligt 6 § 2 mom. i lagen avses med intyg över narkotikatest ett intyg som en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården och ett laboratorium som anvisats av arbetsgivaren har utfärdat över att arbetstagaren har genomgått ett test för utredning av användning av sådan narkotika som avses i 3 § 1 mom. 5 punkten i narkotikalagen (373/2008) och i vilket ingår en på basis av testet uppgjord redogörelse för om arbetstagaren har använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar hans eller hennes arbets- eller funktionsförmåga. En läkare ska underteckna intyget.

Intyget ges alltid till den som testas som lämnar det till arbetsgivaren. En arbetssökande är inte skyldig att lämna intyget till arbetsgivaren. Arbetsgivaren kan dock i anställningsprövningen välja att inte beakta en arbetssökande som inte lämnar in intyget. En arbetstagare är i anslutning till anställningsförhållandet skyldig att lämna in intyget.

Som **bilaga I** till den här anvisningen finns en mall till sådant intyg över narkotikatest som avses i 6 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet och som ges till den som testats.

10.2 Intyg enligt lagen om företagshälsovård

På basis av en sådan hälsoundersökning som avses i 13 § lagen om företagshälsovård utfärdas ett intyg enligt 13 § 3 mom. i nämnda lag. Intyget innehåller en allmän bedömning av arbetstagarens förutsättningar att med tanke på hälsan sköta de uppgifter som hör till honom eller henne eller som planeras anvisas honom eller henne. Den allmänna bedömningen antecknas genom att använda uttrycken lämplig, inte lämplig eller lämplig med förbehåll. I detta intyg antecknas alltså inte att personen i samband med ifrågavarande hälsoundersökning genomgått ett test för utredning av användning av sådan narkotika.

I arbetsgruppens promemoria Företagshälsovårdens utlåtanden om hälsoundersökningar (SHM 2021:12) finns anvisningar om att om man vid en hälsoundersökning som görs på grund av arbete som medför särskild risk för insjuknande upptäcker problem med arbetsförmågan, kan man i samförstånd med arbetstägaren informera arbetsgivaren om detta. Det rekommenderas att problem med arbetsförmågan anges på en annan blankett än den övriga lämplighetsbedömningen. Det rekommenderas att man går till väga så även i situationer där man under hälsoundersökningen upptäcker användning av droger, även om undersökningen av droganvändning inte är en del av bedömningen av arbetstägarens lämplighet för arbete som medför särskild risk för insjuknande.

Enligt 18 § i lagen om företagshälsovård kan intyget lämnas ut till arbetsgivaren endast i arbeten som orsakar särskild risk för ohälsa. Även i arbeten som orsakar särskild risk för ohälsa ges intyget dock i regel till arbetstägaren som vidarebefordrar det till chefen.

Vid hälsoundersökningar som gäller en situation där det är nödvändigt att utreda arbetstägarens arbets- eller funktionsförmåga på grund av de krav på hälsotillståndet som arbetet ställer, ska arbetstägaren i allmänhet själv lämna ett intyg till sin chef. I företagshälsovårdens verksamhetsplan kan överenskommas att företagshälsovården med arbetstägarens skriftliga samtycke sänder intyget till arbetsgivaren. Om arbetsgivaren inte har fått intyget ber arbetsgivaren i första hand arbetstägaren själv om det. Om arbetsgivaren frågar företagshälsovården huruvida arbetstägaren har deltagit i en hälsoundersökning, kan frågan besvaras. Om arbetstägaren inte lämnar in ett intyg över hälsoundersökningen, kan arbetsgivaren i en sådan situation inte placera arbetstägaren i arbetet i fråga.

I publikationen Företagshälsovårdens utlåtanden om hälsoundersökningar ges anvisningar om utlåtandet om en frivillig hälsoundersökning. Arbetsgruppens promemoria (SHM 2021:12). Publikationen finns tillgänglig på nätet: <https://julka-isut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162980>.

I **bilaga J** till den här anvisningen finns en mall för ett sådant intyg som avses i lagen om företagshälsovård.

11 Kostnader för narkotikatester

Enligt 10 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet svarar arbetsgivaren för kostnaderna för skaffande av de intyg som tillställs arbetsgivaren. Enligt 9 § 2 mom. i lagen om företagshälsovård får arbetsgivaren inte ersättning för kostnader som föranleds av narkotikatester i motsats till de kostnader för ordnande av företagshälsovård och annan hälsovård för vilka ersättning betalas till arbetsgivaren med stöd av sjukförsäkringslagen.

12 Bestridande av testresultatet

Enligt 8 § i statsrådets förordning kan den som testats av skäl som hänför sig till riktigheten av testresultatet bestrida ett verifierat positivt testresultat och inom 30 dagar från den dag då han eller hon har fått kännedom om ett verifierat positivt testresultat kräva att B-provet analyseras. Detta gäller både narkotikatest som utförts med stöd av lagen om integritetsskydd i arbetslivet och narkotikatest som utförts med stöd av lagen om företagshälsovård. Bestridandet görs vid den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som har gett undersökningsremissen för narkotikatest. Verksamhetsenheten inom hälso- och sjukvården ska med anledning av bestridandet be laboratoriet analysera B-provet.

I en situation där ett verifierat positivt testresultat har bestridits, ska analyseringen av B-provet utföras dokumenterat vid laboratoriet. Av B-provet ska endast de narkotika analyseras som upptäckts i det verifierade positiva testresultatet som erhållits av A-provet.

Enligt statsrådets förordning om utförande av narkotikatester ska ett positivt testresultat av B-provet verifieras genom en särskild kromatografisk-masspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod. Över det verifierade positiva testresultatet ska uppgöras ett analysutlåtande, som i likhet med analysutlåtandet om A-provet ska innehålla provets identifieringsuppgifter, provtagningstidpunkt, rapporteringsdatum, uppgifter om konstaterad narkotika och halten av ämnet, underskrift av den som verifierat testresultatet, den analysmetod som använts och namnet på det laboratorium som utfört verifikationsanalysen. Utöver dessa uppgifter ska i analysutlåtandet i fråga om B-provet anges huruvida testresultatet av B-provet till alla delar överensstämmer med testresultatet av A-provet, det vill säga om det verifierade positiva testresultatet av B-provet överensstämmer eller avviker från testresultatet av A-provet.

Det laboratorium som analyserat B-provet ska sända testresultatet till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården som har begärt att B-provet ska analyseras.

13 Journalhandlingar och förvaring av dem

13.1 Registrering av uppgifter i anslutning till narkotikatestning

Information som erhållits med hjälp av narkotikatest och andra uppgifter som berör om användning av narkotika är sådana sekretessbelagda patientuppgifter som avses i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården. Uppgifter, remisser, undersökningar och tester som anknyter till användning av narkotika samt resultaten av dessa är patientuppgifter som ska dokumenteras i patientjournalen och som sparas i Kanta-tjänsternas Patientdataarkiv. En anteckning om utfärdat intyg över narkotikatest görs i journalhandlingarna.

Patienten har rätt att förbjuda att de sparade patientuppgifterna lämnas ut. Patienten kan rikta förbudet mot utlämnande av uppgifter till alla patientuppgifter, den personuppgiftsansvarige inom den offentliga hälso- och sjukvården och dess register, register inom den privata företagshälsovården eller en enskild servicehändelse.

Resultaten av narkotikatestet antecknas noggrant i journalhandlingarna. Resultat av screeningtestet i den första analysen som visat sig vara felaktigt positiva ska antecknas i patientjournalerna så att det inte senare kan uppstå missförstånd om resultatet. Likaså om resultatet av ett positivt drogtest förklaras med tillåten medicinsk användning, antecknas resultatet så att det inte senare kan uppstå missförstånd om resultatet.

13.2 Bevarande av handlingar

Enligt lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården ska den personuppgiftsansvarige, det vill säga tjänsteleverantören inom företagshälsovården, bevara undersökningsremisser och analysutlåtanden (laboratorieutlåtanden) i 12 år efter att den som testats avlidit eller 120 år efter födelsen, om dödstillfället inte är känt eller om det är fråga om ett barn som dött före 18 års ålder. Om undersökningsremisser eller utlåtanden i pappersform används gäller bevarandetiden även dem.

Den testade personens skriftliga samtycke till ett narkotikatest ska bevaras så länge som det är nödvändigt med beaktande av bland annat den testades rättsskydd, det vill säga åtminstone den tid under vilken resultaten bestrids. Om den testades samtycke antecknas i den egentliga undersökningsremissen, ska denna undersökningsremiss dock på samma sätt som andra undersökningsremisser bevaras i 12 år efter att den som testats avlidit eller 120 år efter födelsen, om dödstillpunkten inte är känd eller om det är fråga om ett barn som dött före 18 års ålder. Det rekommenderas att den testades samtycke till ett narkotikatest inte antecknas i undersökningsremissen utan i en separat handling.

En kopia av intyget över narkotikatest ska bevaras i fem år från det att intyget upprättades.

Handlingar som innehåller personuppgifter bevaras i enlighet med bestämmelserna i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården. Om handlingen inte omfattas av bestämmelserna i lagen eller om den inte ingår i de handlingar som räknas upp i lagens bilaga om handlingars bevarandetider, iakttas principerna i den allmänna dataskyddsförordningen.

14 Kontroll

Tillsynen över laboratorier som utför analysering av prover i samband med narkotikatestning sker genom de kvalitetskrav på laboratorier som ingår i 3 § statsrådets förordning om utförande av narkotikatester. I kvalitetskraven ingår att laboratorierna har fått tillstånd att utöva laboratorieverksamhet på det sätt som därom särskilt bestäms i hälso- och sjukvårdslagstiftningen och att laboratorierna är ackrediterade av ackrediteringsenheten vid mätteknikcentralen eller av något annat motsvarande nationellt ackrediteringsorgan i någon medlemsstat i Europeiska Unionen eller inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården som deltar i utförandet av narkotikatester övervakas enligt lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården av regionförvaltningsverken Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården.

Arbetskyddsmyndigheterna övervakar tillsammans med dataombudsmannen att bestämmelserna i lagen om integritetsskydd i arbetslivet följs.

Bilaga A

Tabell: Sammanfattning av narkotikatestning i olika situationer

	Lagen om integritetsskydd i arbetslivet /arbetssökande	Lagen om integritetsskydd i arbetslivet /arbetstagare	Lagen om företagshälsovård
Antidrogprogram	Ska göras upp på förhand. Arbetsuppgifter där arbetsgivaren kan kräva ett test, ska ha behandlats i samarbete	Ska göras upp på förhand. Arbetsuppgifter där arbetsgivaren kan kräva ett test, ska ha behandlats i samarbete	Inget antidrogprogram förutsätts. Det rekommenderas att man i verksamhetsplanen och det eventuella antidrogprogrammet antecknar att narkotikatestning kan utföras med stöd av lagen om företagshälsovård.
Vilka prover tas?	Blod- eller urinprov kan användas. För intyget över narkotikatest ska den testades arbets- och funktionsförmåga bedömas utifrån testresultaten. Vid misstanke om berusning visar blodprovet vilka ämnen som har använts och hur mycket. Provet ska tas genast. Vid misstanke om drogberoende ger urinprovet information om narkotikabruk under en längre tid, även blodprov kan behövas för att utreda beroendet.	För intyget över narkotikatest ska den testades arbets- och funktionsförmåga bedömas utifrån testresultaten. Vid misstanke om berusning visar blodprovet vilka ämnen som har använts och hur mycket. Provet ska tas genast. Vid misstanke om drogberoende ger urinprovet information om narkotikabruk under en längre tid, även blodprov kan behövas för att utreda beroendet.	Vid misstanke om berusning visar blodprovet vilka ämnen som har använts och hur mycket. Provet ska tas genast. Vid misstanke om drogberoende ger urinprovet information om narkotikabruk under en längre tid, även blodprov kan behövas för att utreda beroendet.

	Lagen om integritetsskydd i arbetslivet /arbetsökande	Lagen om integritetsskydd i arbetslivet /arbetslagare	Lagen om företagshälsovård
I vilka situationer undersöks?	Arbetsgivarens behov av att säkerställa situationen för en person som valts till uppgiften genom narkotikatest, när arbetet förutsätter bland annat noggrannhet och utförandet av uppgiften under påverkan eller beroende av narkotika kan äventyra det som fastställs i lagen. Behovet av test har meddelats på förhand.	Arbetsgivaren misstänker med fog att arbetstagaren är påverkad av narkotika i arbetet eller att arbetstagaren är beroende av narkotika, när arbetsuppgiften förutsätter särskild noggrannhet m.m. och utförandet av uppgiften under påverkan eller beroende av narkotika bland annat kan äventyra det som fastställs i lagen. Möjligheten att utföra ett test har meddelats på förhand.	Företagshälsovården bedömer att det är nödvändigt att utföra ett test i samband med hälsoundersökningen när det är fråga om en särskild risk för insjuknande i arbetet eller utredning av arbets- och funktionsförmågan på grund av de krav på hälsotillståndet som arbetet medför. Testet kan också inkluderas i en frivillig hälsoundersökning, om företagshälsovården anser att detta är nödvändigt.
Hurdant intyg?	Ett utlåtande där det konstateras om den som testas har använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar personens arbets- eller funktionsförmåga (svarsalternativ: ja eller nej).	Ett utlåtande där det konstateras om den som testas har använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar personens arbets- eller funktionsförmåga (svarsalternativ: ja eller nej).	Läkarens bedömning av lämplighet för arbetet eller utlåtande om arbetsförmågan. I utlåtandet antecknas inget om att ett narkotikatest utförts eller om resultatet.
Sändande av intyg	Den undersökta lämnar själv utlåtandet om narkotikatestet till arbetsgivaren	Den undersökta lämnar själv utlåtandet om narkotikatestet till arbetsgivaren	I regel lämnar den undersökta själv utlåtandet till arbetsgivaren, endast om det är fråga om en särskild risk för insjuknande i arbetet, får utlåtandet skickas direkt till arbetsgivaren.

Bilaga B

(testlaboratoriets namn och logo)

REMISS FÖR NARKOTIKATEST **MODELL**

Svarsadress	Identifikation av den testade (kod eller namn och personbeteckning)
Faktureringsadress (om annan än svarsadressen)	Remitterande läkare

Testningsgrund

Lagen om integritetsskydd i arbetslivet

Lagen om företagshälsovård

Provuppgifter (fylls i av provtagaren)

Provetts karaktär:

Avsändarens kod: _____

Blod (B)

Sigillets kod: A-prov _____ B-prov _____

Urin (U) pH _____ temperatur _____

Saliv (Sy)

Eventuell läkemedelsbehandling (under de senaste två veckorna): _____

Provtagarens underskrift _____ Ort _____ datum _____

Namnförtydligande _____ Titel/befattning _____ Tfn _____

Bekräftelse av provtagning och identifikationsuppgifter

Jag bekräftar att mitt prov har indelats/tagits i två rör, A och B, som därefter förslutits och försetts med sigill. Jag bekräftar att identifikationsuppgifterna på remissen är desamma som på proverna.

Ort _____ Datum _____

Underskrift av den som testas _____

Välj önskad undersökning

Omfattande screening för narkotika och läkemedel i blodet (B-HuumL-O)*

Begränsad TP-screening av blod, vad _____ **

Omfattande screening för narkotika och läkemedel i urinen (U-HuumL-O)*

Begränsad TP-screening av urin, vad _____ **

Omfattande screening för narkotika och läkemedel i saliven *

* En omfattande screening för narkotika och läkemedel i blodet, urinen och saliven innehåller kromatografisk-masspektrometrisk screening samt bestämning/verifiering av halten av positiva resultat.

** Begränsad TP-screening av blod och urin (TP4-TP11) omfattar screening för olika narkotikagrupper med vald teknik samt kromatografisk-masspektrometrisk bestämning/verifiering av positiva fynd. Innehållet i TP-screeningarna är följande: TP4 - narkotikagrupp (amfetaminer, cannabis, kokain, opiater); TP5 - narkotikagrupp, bensodiazepiner; TP6 - narkotikagrupp, bensodiazepiner, buprenorfin; TP11- narkotikagrupp, bensodiazepiner, buprenorfin, metadon, propoxifen, fencyklidin, LSD, barbiturater

Undersökningarna av ett urinprov omfattar en bedömning av provets duglighet (minimikrav: kreatininbestämning). Alla testmetoder som används ingår i testlaboratoriets ackrediterade behörighetsområde.

(testlaboratoriets uppgifter) (testlaboratoriets namn och logo)

Samtycke till narkotikatest ges på en separat blankett.

Bilaga C

(testlaboratoriets namn och logo)

REMISS FÖR NARKOTIKATEST

Samtycke till narkotikatest
Modell

Samtycke till narkotikatest av den som testas

Jag ger mitt samtycke till narkotikatestet.

Därtill samtycker jag till att resultaten konfidentiellt sänds till en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården till överenskommen svarsadress.

Ort _____ Datum _____

Underskrift av den som testas _____
Namnförtydligande _____

Den undertecknade blanketten för samtycke bifogas till remissen för narkotikatest.

Bilaga D

Beskrivning av provtagningen och anvisningar för insamling av urin- och blodprov

Beskrivning av provtagningen

- Provlämnaren visar undersökningsremissen för provtagaren
- Provtagaren säkerställer provlämnarens identitet
- Provlämnaren informeras om provtagningsprocessen innan provet tas
- Endast behöriga personer ska ha tillträde till provtagningslokalerna där prover insamlas och förvaras.
- Provet tas av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som är förtrogen med uppgiften
- Provtagaren kompletterar för sin del remissblanketten och ber provlämnaren underteckna blanketten för samtycke och den punkt på remissblanketten där den som testas bekräftar att han eller hon gett ett prov, konstaterat att provet indelats/tagits i två rör, att rören förseglats och att identifikationen på blanketterna och rören överensstämmer med varandra

Tagande av urinprov

En förpackning för provtagning av urin innehåller t.ex.:

- ett provtagningskärl försett med termometer
- två provrör samt förseglingsstejp för dem eller en förseglingspåse
- en förslutbar plastpåse
- en absorptionsduk
- en transportförpackning

Provtagaren ska minimera möjligheterna till förfalskning av provet genom följande säkerhetsåtgärder:

- Det får inte finnas vatten, tvål e.d. inne på provtagningsstoaletten. Vattnet i tanken bör vara färgat. Dörren får inte låsas.
- Provlämnaren ska lämna sina ytterplagg, väskor och andra saker utanför provtagningsstoaletten. Provtagaren ber provlämnaren tömma sina fickor.

- Provlämnaren tvättar händerna utan tvål e.d. och torkar dem under överinseende av provtagaren innan han eller hon urinerar. Provlämnaren väljer provtagningskärl.
- Provlämnaren är hela tiden under överinseende av provtagaren så att provlämnaren inte har tillgång till vatten, flytande tvål, rengöringsvätskor eller andra ämnen som skulle kunna användas till att manipulera provet.
- Provtagaren håller sig i närheten av provtagningsstoletten och är genast redo att ta emot provet.
- Provlämnaren lämnar över provtagningskärlet i toaletten eller på ett sådant avgränsat område att integriteten garanteras. Provtagaren håller sig utanför toaletten tills provet är lämnat, och provtagaren får inte ha direkt insyn till provlämnaren. Provlämnaren får inte spola på toaletten innan han har överlämnat provet till provtagaren.
- Observerat avvikande uppförande noteras av provtagaren på remissblanketten.

Vid mottagande av provet ska provtagaren:

- Bedöma volymen av urinen i provtagningskärlet och kontrollera att mängden är tillräcklig. Det bör finnas minst 20 ml blod.
- Mäta urinens temperatur. Mätningen av temperaturen får inte kontaminera provet. Tiden mellan urineringen och temperaturmätningen får inte överstiga 4 minuter och temperaturen bör hamna inom intervallet 32--38 C°
- Kontrollera provets färg och utseende. Vilken som helst avvikande observation antecknas på remissblanketten.
- Mäta pH i provet. pH mäts av den urin som finns kvar i det ursprungliga kärlet sedan provet först indelats i A-rör och B-rör

Nytt prov begärs ifall:

- Temperaturen ligger utanför gränserna (32–38 oC)
- pH är under 3 eller över 11
- Det inte finns tillräckligt med urin i provet, samt
- Det av annan orsak föreligger misstanke om att provet är odugligt.

Provlämnaren lyckas inte lämna ett urinprov:

- Provlämnaren får ett glas vatten med cirka 30 minuters mellanrum (totalmängden får inte överstiga en liter). Den angivna vattenmängden antecknas i remissen. Normalt kan urinprov tas efter 2-3 timmar.

Indelning av provet i rör samt försegling:

- Provet indelas/tas i två rör (A och B) som provlämnaren själv har valt.
- När provet töms från provtagningskärlet i provrören, ber provtagaren provlämnaren observera överföringen av provet och förseglingen av provrören.
- Syftet med förseglingen är att garantera provets integritet under transportereringen.
- Provrören A och B samt undersökningsremissen (blankett 2) tillställs laboratoriet. Ett rör (A) används till testning och det andra röret (B) förvaras förseglat för den händelse att den som testats bestrider ett positivt resultat.

Identifikationssymboler:

- Såväl provrören som alla sidor på undersökningsremissen antecknas med entydiga identifikationssymboler (identifikationsdekalering eller personuppgifter).
- Provrören A och B samt undersökningsremisserna (3 st.) förses med identifikationssymbolerna. Blanketterna och rören kopplas ihop med den testade personen enbart med hjälp av identifikationssymbolerna.
- Det är väsentligt att identifikationssymbolen garanterar spårbarheten till rätt person och att uppgifterna i den inte kan förfalskas. Provlämnaren observerar fästandet av dekalerna och bekräftar att identifikationerna på blanketterna och rören är desamma.

Provetts integritet:

- Provtagningskärlet och rören skall hela tiden kunna ses av både provlämnaren och provtagaren, tills urinproven är förseglade och märkta.
- Den som testats bestyrker med sin underskrift att provtagningen skett på behörigt sätt.

Sändande av provet:

- Provet packas i en transportförpackning. Om transportförpackningen lämnas till posten ska den också innehålla en absorptionsduk.

Tagande av blodprov

- För provtagning av blod används vakuurnör, som innehåller antikoaguleringsmedel (t.ex. kaliumoxalat) och förvaringsmedel (t.ex. natriumfluorid)
- Provet tas med vakuumnål och ska fylla två provrör på 10 ml. Det bör finnas minst 4 ml blod. Det är viktigt att de fyllda provrören försiktigt vänds upp och ner tillräckligt många gånger (7–8) för att antikoaguleringsmedlet ska lösa upp sig.
- Provrören med blodet förses med identifikationssymboler. Provrören förseglas enskilt eller också kan alla prover placeras till exempel i en skyddsmodul som placeras i en förseglad påse tillsammans med absorptionsduken. Proverna, förseglingspåsen och undersökningsremisserna ska ha samma identifikationssymboler. Proverna som finns i förseglingspåsen och remisserna packas i en transportförpackning. Allt detta sker i provlämnarens närvaro.

Bilaga E

Exempel på eventuella avvikelser och fel som bör åtgärdas:

- Identifikationen är felaktig eller saknas
- Undersökningsremissen anlände inte med provet
- Den testade personens samtycke till provet saknas
- Skadad eller bruten försegling
- Försegling saknas
- Endast ett prov har tagits
- Provet är inte tillräckligt för en fullständig analys
- Läckage i provröret
- Remissblankettens och provets identifikationsuppgifter avviker från varandra

Bilaga F

Tekniker som för närvarande godkänns att användas vid första analyser:

- Kromatografisk-masspektrometriska metoder
- Immunologiska metoder
- Kromatografiska metoder
- Även andra tekniker kan komma i fråga, förutsatt att deras funktion undersökts genom validering.

Bilaga G

Rekommenderade gränsvärden för ett positivt testresultat vid analys av urin

Cut-off-halten är ett gränsvärde för positivt testresultat. Ett testresultat som ligger nedanför gränsvärdet betraktas som negativt medan ett testresultat som ligger ovanför gränsvärdet betraktas som positivt. Ett positivt testresultat som erhållits vid första analysen verifieras alltid genom kromatografisk-massspektrometrisk verifikationsanalys eller med någon annan lika tillförlitlig analysmetod. Analysmetoden som har motsvarande tillförlitlighet ska vara validerad. Alla metoder för analys av urin och blod ska höra till laboratoriets ackrediteringsområde.

Rekommenderade gränsvärden för positivt testresultat vid bestämning genom screening av urin (gränsvärdet för ett resultat som svaras som positivt är högst samma som eller lägre än värdet i tabellen)

Gränsvärde för screeninganalys	Urin ng/ml
Amfetaminer	500
Cannabismetaboliter	50
Kokainmetaboliter	150
Opiater	300
Bensodiazepiner	200
Metadon eller dess metaboliter	300
Buprenorfin	5
Gabapentin	5000
Pregabalin	5000
Tramadol	200
LSD eller dess metaboliter	1
Fentanyl	1

Rekommenderade gränsvärden för positivt testresultat vid bestämning genom verifikationsanalys av urin (gränsvärdet för ett resultat som svaras som positivt är högst samma som eller lägre än värdet i tabellen)

Gränsvärde för verifikationsanalys	Urin ng/ml
Amfetaminer	200
Metamfetamin	200
MDA	200
MDMA	200
Andra substanser i amfetamingruppen	200
Morfin	300
Kodein	300
6-Monoacetylmorfin	10
Dihydrokodein	300
Tetrahydrocannabinol-karboxylsyra (THC-COOH)	15
Bensoylekgonin	100
Metadon	250
Metadon metabolit (EDDP)	100
Barbiturater (amo-, seko, pento- fenobarbital och metaboliter)	150
Buprenorfin eller metaboliten norbuprenorfin	2
Nordiazepam	100
Temazepam	100
Oxazepam	100
Metabolit av alprazolam (alfahydroxialprazolam)	100
Metabolit av klonazepam (alfahydroxiklonazepam)	100
Andra bensodiazepiner	100
Gabapentin	5000
Pregabalin	5000
Tramadol	100
Tramadol metaboliter (t.ex. O-desmetyltramadol)	100
LSD eller dess metaboliter	1
Fentanyl	5
Z-läkemedel (zaleplon, zolpidemi, zopiklon)	100
Fencyklidin	25
Propoxifen och nor-propoxifen	300
Ketamin och nor-ketamin	100
Opioider (oxikodon, hydromorfon, oximorfon, hydrokodon)	100

Bilaga H

Rekommenderade gränsvärden för ett positivt testresultat vid analys av blod

Cut-off-halten är ett gränsvärde för positivt testresultat. Ett testresultat som ligger nedanför gränsvärdet betraktas som negativt medan ett testresultat som ligger ovanför gränsvärdet betraktas som positivt. Ett positivt testresultat som erhållits vid första analysen verifieras alltid genom kromatografisk-massspektrometrisk verifikationsanalys. Alla metoder för analys av urin och blod ska höra till laboratoriets ackrediteringsområde.

Rekommenderade gränsvärden för positivt testresultat vid bestämning genom screening av blod (gränsvärdet för ett resultat som svaras som positivt är högst samma som eller lägre än värdet i tabellen)

Gränsvärde för screeninganalys	Haltbestämning blod ng/ml
Amfetaminer	50
Cannabis (THC)	5
Kokainmetaboliter	50
Opiater	10
Bensodiazepiner	50
Metadon eller dess metaboliter	50
Buprenorfin	1
Gabapentin	2000
Pregabalin	2000
Tramadol	100
LSD eller dess metaboliter	0,5
Fentanyl	0,5

Rekommenderade gränsvärden för positivt testresultat vid bestämning av halten i blodet (gränsvärdet för ett resultat som svaras som positivt är högst samma som eller lägre än värdet i tabellen)

Gränsvärde för verifikationsanalys	Haltbestämning blod ng/ml
Amfetamin	25
Metamfetamin	25
MDA	25
MDMA	25
Andra substanser i amfetamingruppen	25
Morfin	10
Kodein	10
6-Monoacetylmorfin	2
Cannabis, tetrahydrocannabinol-karboxylsyra (THC-COOH)	5
Cannabis, tetrahydrocannabinol (THC)	2
Kokain	10
Bensoylekgonin	20
Metadon eller dess metaboliter EDDP	50
Buprenorfin	0,5
Nordiazepam	50
Temazepam	50
Oxazepam	50
Alprazolam	10
Klonazepam	10
Andra bensodiazepiner	10
	10–100 beroende på bensodiazepin

Bilaga I

Mall för intyg över narkotikatest som avses i 6 § i lagen om integritetsskydd i arbetslivet och som ges till den som testats

Intyg över narkotikatest

Namn	Födelsedatum
------	--------------

/ 20 i prov som tagits

- har inte använt narkotika för andra än medicinska ändamål på ett sätt som försämrar hans eller hennes arbets- eller funktionsförmåga
- har använt narkotika för något annat än medicinskt ändamål på ett sätt som försämrar hans eller hennes arbets- eller funktionsförmåga

Läkare

Ort och datum

Bilaga J

Mall för intyg över hälsoundersökning som utförts med stöd av 13 § 1 mom. i lagen om företagshälsovård (1383/2001)

OBS! I utlåtandet om lämplighet eller arbetsförmåga antecknas inget om narkotikatestet, inte ens att ett test har utförts.

UTLÅTANDE OM HÄLSOUNDERSÖKNING

Arbetsgivare	Avdelning, arbetsplats
Producent av företagshälsovårdstjänster	
Adress	Telefon

Personuppgifter

Släktnamn och samtliga förnamn	Personbeteckning
Yrke/uppgift	

Grund för hälsoundersökningen	
UTLÅTANDE	Jag anser den undersökta med tanke på hälsotillståndet vara ☐ Lämplig ☐ Lämplig med förbehåll ☐ Inte lämplig
	Tilläggsuppgifter
	Ort och datum Underskrift och namnförtydligande av den som avger utlåtandet

ISSN pdf: 1797-9854
ISBN pdf: 978-952-00-7171-4

Social- och
hälsovårdsministeriet

stm.fi/sv/publikationer
julkaisut.valtioneuvosto.fi